

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ

Дошкільний вік – це період фактичного становлення особистості, розвитку бази її культури, формування вміння вербалізувати свої життєві враження й виражати своє ставлення до природи, культури, предметів, людей. Оскільки фундамент особистості закладається саме в дошкільному дитинстві, суспільству не байдуже, які засади будуть основними у змісті дошкільної освіти, де центром особистісного зростання дитини є її власні сили, елементарні форми самовизначення, особистої свідомості.

Модернізація системи дошкільної освіти передбачає особливу увагу до формування особистості та її реалізації у різних формах активності – фізичній, соціально-моральній, емоційно-ціннісній, пізнавальній, художньо-естетичній, креативній, мовленнєвій – з урахуванням вікових особливостей дитини дошкільного віку.

Компетентнісний підхід покладено в основу Базового компонента дошкільної освіти в Україні та діючих програм, а саме: «Українське дошкілля», «Впевнений старт» та ін. Уведення компетентності як пріоритетної категорії в дошкільну освіту означає надання переваги системному, цілісному підходу до розвитку, навчання та виховання дитини..

Згідно Базового компоненту дошкільної освіти зазначається, що мовленнєва компетенція - інтегроване вміння адекватно й доречно спілкуватись рідною мовою в різних життєвих ситуаціях (висловлювати свої думки, наміри, бажання, прохання), розповідати, пояснювати, розмірковувати, оцінювати, використовувати як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності, форми ввічливості (мовленнєвий етикет); спостерігати за своїм мовленням та мовленням інших, виправляти помилки, дотримуючись загальної культури мовлення, прагне творчо самореалізуватися. Мовленнєва компетенція передбачає сформованість фонетичної, лексичної, граматичної, діалогічної та монологічної компетенцій [1].

Питанню розвитку мовленнєвої компетентності приділяють увагу науковці як минулого, так і сучасності: А. Богуш, А. Бородич, Є. Водовозова, Н. Гавриш, А. Гончаренко, О. Леушина, Є. Тихеева, К. Ушинський, Є. Фльоріна та ін.

Мислення не може розвиватися без мови. Оволодіння мовою створює умови для розвитку мислення у дошкільників. Тому саме розвиток мовлення є найважливішим завданням навчання рідної мови. Весь освітній процес у

закладі дошкільної освіти пов'язаний з розвитком мовлення дітей, оскільки усе, що не має мовного вираження не засвоюється.

На заняттях з логіко-математичного розвитку дошкільників досить багато часу приділяється спілкуванню. На занятті відбувається активізація, уточнення та поповнення словникового запасу; закріплюється інформація про зовнішні властивості, ознаки предметів (колір, форма, величина); формується вміння узгоджувати іменники з прикметниками у роді, числі, відмінку (один білий ведмедик, одна зелена машинка, багато бурих ведмедиків, багато сірих машинок); закріплюються розуміння таких граматичних категорій, як одинина та множина іменників (одна рибка, один зайчик, багато рибок, багато зайчиків); формування поняття про кількісні та порядкові числівники та узгодження їх з іменниками (п'ять ведмедиків, п'ятий ведмедик); засвоюються часові та порядкові числівники, поняття кількості та величини, які мають протилежне значення (день-ніч, багато-мало, праворуч-ліворуч, попереду-позаду, великий-маленький, широкий-вузький, тощо).

Як зазначає Качан О. С., мовний матеріал, з якими дошкільники зустрічаються в процесі занять з ФЕМУ можна умовно розділити на три групи: 1) термінологічна лексика, що включає в себе головні поняття, з якими повинні ознайомитись діти та назви дій, специфічні для цієї галузі знань; 2) слова, за допомогою яких безпосередньо передаються знання – це пояснення вчителя та слова, за допомогою яких формулюються завдання; 3) розмовна лексика та слова, що обслуговують й інші навчальні предмети. До цієї групи відносяться, перш за все, слова і словосполучення за допомогою яких формулюються завдання, спрямовані на організацію навчально-виховного процесу. Цей мовленнєвий матеріал дошкільники засвоюють в основному на заняттях з розвитку мовлення й відповідно на заняттях з формування математичних уявлень. Найважливішим чинником засвоєння мовного матеріалу й подальшого використання його в самостійному мовленні дітей є створення певних педагогічних умов, що будуть вимагати від дитини вміння правильно використовувати мовленнєві засоби [2, с. 654].

Дитячий фольклор є важливою частиною логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку. Мисленню дошкільників притаманні особливості, які передбачають краще розуміння і запам'ятовування інформації, що передається у віршах, пісеньках, загадках, скоромовках, лічилках, казках. Саме тому дитячий фольклор має великі можливості у процесі ознайомлення із математичними поняттями. Дитячий фольклор виконує не лише функцію зацікавлення, а і є доступним способом пізнання і засвоєння математичних понять.

Одним із засобів формування мовленнєвої компетентності дошкільників є загадки. Невипадково з давніх-давен загадки називали своєрідною гімнастикою для розуму, адже вони формують у дошкільників уміння виділяти суттєві ознаки предметів чи явищ, розвивають уміння обстоювати

правильність свого рішення, сприяють здатності до створення образу предмета за його словесним описом.

Активізації математичного словника дітей сприяє використання примовок та приказок. На відміну від прислів'їв, вони позбавлені описовості та моралі, певних висновків, можуть бути незвичайними та трохи безглуздими. Проте у гумористичній і доступній дітям дошкільного віку формі дозволяють закріпити у них уявлення про число («Балакала, говорила – сім мішків гречаного Данила»), простір («Бедрику, бедрику, скажи мені правдоньку, куди буде дощик: чи сюди, чи туди?», «Летів горобець через безверхий хлівець та вгору пурх!») та час («Скривився, як середа на п'ятницю», «Не попередить четвер середі»). Ще один з малих фольклорних жанрів – скоромовка. Її зазвичай використовують з метою оволодіння дітьми умінням швидко і чітко вимовляти текст, повторюючи певну фразу чи невеликий віршований текст. Спираючись на це, використання у роботі з дітьми старшого дошкільного віку скоромовок, які містять слова-числівники, сприятиме засвоєнню ними математичної лексики та формуванню орієнтації в кількісних відношеннях між предметами та явищами. Наприклад: «Хитру сороку піймати морока, а на сорок сорок–сорок морок», «Дрова рубали два дроворуби» [3. С. 334].

Важливе значення для розвитку мовлення дошкільників мають словесні дидактичні ігри. Ці ігри розвивають увагу, кмітливість, швидкість реакції, зв'язне мовлення. У своєму дослідженні ми використовували словесні ігри та виконували з дітьми вправи не тільки на заняттях, а й на прогулянці, під час рухливих ігор. Словесні дидактичні ігри є найскладнішими, оскільки змушують дітей оперувати уявленнями, мислити про речі, з якими на той час вони не діють, використовувати набуті знання у нових ситуаціях і зв'язках. У старшому дошкільному віці словесні ігри розвивають самостійність мислення, активізують розумову діяльність дітей. Як правило, дошкільникам доводиться описувати предмети, відгадувати їх за описом, за ознаками схожості та відмінності, групувати за властивостями, знаходити алогізми в судженнях. Для розвитку усного мовлення ми використовували такі дидактичні ігри «Магазин», «Коли це буває?», «Подорож в часі», «Подорож в просторі», «Чарівний мішечок», «Склади загадку», «Де ми побували, що ми побачили» і ін.. Наприклад, організовуючи гру «Склади загадку», ми збільшуємо словниковий запас дітей, розвиваємо вміння описувати предмет, виділяючи його характерні властивості.

Різноманітні дидактичні ігри, в тому числі і словесні, безсумнівно, сприяють збагаченню словникового запасу дітей новою лексикою, вдосконалюють чітку і виразну мову дітей, формують уміння будувати логіко-граматичні конструкції і розвивають зв'язну мову в цілому у відповідності з віком. Таким чином, можна зробити висновок, що у процесі формування початкових математичних уявлень вихователь має великі можливості для автоматизації поставлених звуків, для збагачення лексики не тільки за рахунок накопичення словника, але і за рахунок практичного

оволодіння навичками, а також розвитку граматичної будови мови і зв'язного мовлення в цілому. Реалізація інтеграції в логіко-математичному розвитку дошкільника успішно здійснюється не тільки в повсякденних видах дитячої діяльності, заняттях, але і в пізнавально-ігровій діяльності, спрямованій на систематизацію, уточнення уявлень, знань і умінь, розширення сфери їх застосування. Така діяльність реалізується в дидактичних іграх з математичним змістом. Діти в невимушеній формі закріплюють математичні поняття і терміни. Саме тому, дидактична гра допоможе дитині опанувати в легкій, невимушеній формі логіко-математичними уявленнями.

Формуванню мовленнєвої компетенції сприяє також використання логічних блоків Дьєнеша, кольорових паличок Кюїзенера. Комплект логічних блоків дає можливість вести дітей у їх розвитку від оперування однією властивістю предмета до оперування двома, трьома і чотирма властивостями. У процесі різноманітних дій з блоками діти спочатку освоюють уміння виявляти і абстрагувати в предметах одну з властивостей (колір, форму, розмір, товщина), порівнювати, класифікувати і узагальнювати предмети по одній з цих властивостей. Потім вони оволодівають уміннями аналізувати, порівнювати, класифікувати і узагальнювати предмети відразу за двома властивостями: кольором і формою, формою і розміром, розміром і товщиною і т.д., дещо пізніше - за трьома :кольором, формою і розміром; формою, розміром і товщиною; кольором, розміром і товщиною і, нарешті, за чотирма властивостями : кольору, форми, розміру і товщини.

Отже, математика по праву займає дуже велике місце в системі дошкільної освіти. Вона відточує розум дитини, розвиває гнучкість мислення, вчить логіці. Всі ці якості стануть у нагоді дітям і не тільки при навчанні математики. Логіко-математичний розвиток дитини не зводиться до того, щоб навчити дошкільника рахувати, вимірювати і вирішувати арифметичні завдання. Це ще й розвиток здатності бачити, відкривати в навколишньому світі властивості, відносини, залежності, вміння «конструювати», розповідати, описувати, аналізувати, оперувати знаками, словами.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Науковий керівник: А. М. Богуш. К.: Видавництво, 2012. 26 с.
2. Качан О. С. Розвиток усного мовлення на заняттях з математики у дітей з вадами слуху старшого дошкільного віку. Педагогіка здоров'я: зб. наук. пр. VI Всеукр. наук.-практ. конф. / ХНПУ ім. Г. С. Сковороди; за заг. ред. акад. І. Ф. Прокопенка. Харків: ХНПУ, 2016. С. 653–655.
3. Савченко М. Використання фольклору як засобу логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку. Збірник наукових праць. Частина 2, 2014. С. 329-336.